

การจัดการพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นในยุคโลกาภิวัตน์

กฤษฎา ตัสม่า*

บทคัดย่อ

พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นในประเทศไทยบางส่วนประสบปัญหาเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงทางด้านสังคม เศรษฐกิจ การเมือง การปกครอง สภาพแวดล้อม เทคโนโลยี และค่านิยมของคนในสังคม พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นจึงต้องมีการปรับตัวให้ทันยุคสมัยและความต้องการของคนในสังคมตามสภาพการณ์ของ กระแสโลกาภิวัตน์ ดังนั้นพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นต้องมีการบริหารจัดการที่ดี ให้คนในชุมชนเข้ามามีส่วน ร่วมในการตัดสินใจ กำหนดทิศทาง เป็นคณะกรรมการบริหารงาน เปิดโอกาสให้คนในชุมชนแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน เข้ามาเป็นส่วนหนึ่งในพิพิธภัณฑ์ ให้คนในชุมชนมีความรู้สึกเป็นเจ้าของร่วมกัน นอกจากนี้จะต้องดึงศักยภาพของคนในชุมชนและทรัพยากรวัฒนธรรมในท้องถิ่นที่มีอยู่มาประยุกต์ ใช้นับกับเทคโนโลยีสารสนเทศ ผ่านการแนะนำจากผู้ที่มีความรู้ความสามารถและพร้อมที่สนับสนุนเพื่อ เพิ่มศักยภาพในการดำเนินงานของพิพิธภัณฑ์ ให้พิพิธภัณฑ์มีบทบาทในการพัฒนาสังคม ทำให้คนใน ชุมชนมีชีวิตความเป็นอยู่และเศรษฐกิจที่ดีขึ้น ได้รับประโยชน์จากพิพิธภัณฑ์มากที่สุด จะทำให้คนใน ชุมชนเห็นคุณค่าของพิพิธภัณฑ์ และเข้ามามีส่วนหนึ่งในพิพิธภัณฑ์ เป็นการจัดการพิพิธภัณฑ์ ท้องถิ่นได้อย่างยั่งยืน

คำสำคัญ : การจัดการพิพิธภัณฑ์ พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น โลกาภิวัตน์

* อาจารย์ประจำหลักสูตรสาขาวิชาการจัดการวัฒนธรรม คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิตถ์

The Local Museum Management in the Globalization

Krisada Tussama

Abstract

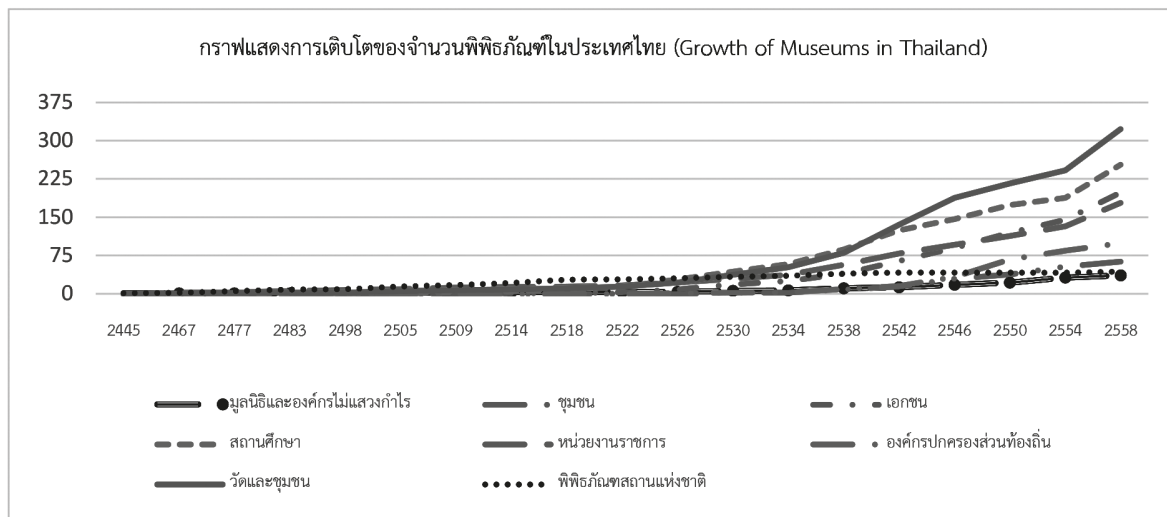
Some local museums in Thailand have the problem from the changing of society, economy, politics, administration, environment, technology and popularity of social people. The local museums have to adjust for modernization and the requirement of social people for the situation of globalization trend. So the local museums must have administration to manage with the people in the community to join in for determine for specification of direction to be committee to administrate. They come to be a part of museums to make the people in the community feel to possess. Besides, they must retrieve potential of the people in the community and resource of culture in the local to apply with information technology. By introduction from the scholar to support at the same time. For increase potential to operate of the museums. They take a part to develop the society. Then the people in the community will have the better quality of life and better economy. They can get the most benefit from the museums. They make the people in the community appreciate from the museums and come to be part of museums. This is the local museums management for last.

Keywords : Museum Management, Local Museum, Globalization

บทนำ

การก่อตั้งของพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นในประเทศไทยในยุคแรก ๆ มีการก่อตั้งผ่านนโยบายของรัฐบาลผ่านหน่วยงานของรัฐโดยให้ความสนใจในเรื่องการเก็บรวบรวมโบราณวัตถุในท้องถิ่น และสนับสนุนให้เกิดพื้นที่ทางวัฒนธรรม กลายเป็นแหล่งเรียนรู้ด้านประวัติศาสตร์ วัฒนธรรมในระดับภูมิภาค และในระดับชุมชน (ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน). 2554 : บทควมวิชาการ)

ในปัจจุบันประเทศไทยมีการจัดตั้งพิพิธภัณฑ์ขึ้นมาเป็นจำนวนมาก ไม่ว่าจะเป็นพิพิธภัณฑ์ที่จัดขึ้นทั้งหน่วยงานรัฐบาล ภาคเอกชน รวมไปถึงพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน) มีการแบ่งประเภทตามการบริหารการจัดการของพิพิธภัณฑ์ออกเป็น 8 ประเภท คือ 1) มุลนิธิและองค์กรไม่แสวงหาผลกำไร 2) ชุมชน 3) เอกชน 4) สถานศึกษา 5) หน่วยงานราชการ 6) องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น 7) วัดและชุมชน 8) พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ โดยพิพิธภัณฑ์ทั้งหมดในประเทศไทย จากการสำรวจของศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน) มีพิพิธภัณฑ์จำนวนทั้งสิ้น 1,439 แห่ง (ข้อมูล ณ วันที่ 6 กรกฎาคม พ.ศ. 2559)

ภาพที่ 1 ภาพกราฟแสดงการเติบโตของจำนวนพิพิธภัณฑ์ในประเทศไทย
ที่มา: ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน)

จากภาพที่ 1 กราฟแสดงการเติบโตของพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นในประเทศไทย พบว่าพิพิธภัณฑ์ในช่วง พ.ศ. 2540 เป็นต้นมา การเติบโตของพิพิธภัณฑ์ที่เกิดขึ้นจากการดูแลโดยวัดและชุมชน เติบโตอย่างรวดเร็ว เนื่องจากวัดเป็นสถานที่รวบรวมจิตใจของคนในชุมชน และยังเป็นแหล่งที่พบโบราณวัตถุและโบราณสถานที่สำคัญของชุมชน รวมไปถึงผู้คนที่มีจิตศรัทธาบริจาคสิ่งของให้กับทางวัดได้เก็บรวบรวมไว้ เพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้ ในการดำเนินงานพิพิธภัณฑ์หลายแห่งของประเทศไทยได้พยายามจัดทำให้สอดคล้องสัมพันธ์กับสภาพของบริบทสังคมอีกทั้งกระแสของประชาคมชุมชนเข้มแข็งกำลังได้รับความสนใจเป็นอันมากซึ่งการสร้างชุมชนเข้มแข็งได้นั้นคนในชุมชนต้องเข้าใจตนเองและชุมชนให้ถ่องแท้เสียก่อน การสนใจเรื่องราวท้องถิ่นจึงเป็นจุดเริ่มต้นของการศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นและพัฒนาไปสู่ความเข้าใจ “ตัวตนหรืออัตลักษณ์ของท้องถิ่น” อันจะเป็นเครื่องมือสำหรับการตัดสินใจเพื่อการดำรงอยู่และวิสัยทัศน์การพัฒนา

ท้องถิ่นบทบาทของพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นจึงทำหน้าที่ทั้งเป็นกระบวนการปลูกจิตสำนึกแห่งคุณค่าของท้องถิ่น และเป็นเครื่องมือในการถ่ายทอดคุณค่าของท้องถิ่นสู่สาธารณชน

แต่ในการจัดตั้งพิพิธภัณฑ์ที่มีมากขึ้นก็มีพิพิธภัณฑ์บางแห่งจำเป็นต้องปิดตัวลง หรือประกาศปิดปรับปรุงและไม่มีกำหนดเปิดให้เข้าชม โดยส่วนใหญ่แล้วเป็นพิพิธภัณฑ์ที่มีการดำเนินการโดยเอกชนหรือหน่วยงานที่อาจจะไม่มีความพร้อม องค์ความรู้ในการจัดการดำเนินการด้านพิพิธภัณฑ์ เพราะเนื่องจากการทำพิพิธภัณฑ์นั้น จำเป็นที่จะต้องดูแลดำเนินการอย่างต่อเนื่อง หรือพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นบางแห่งที่ก่อตั้งขึ้นโดยความตั้งใจของคนในท้องถิ่นจึงกลายเป็นเพียงห้องเก็บของหรือถูกทิ้งร้างไม่ได้รับความสนใจจากผู้คน และคนไทยส่วนใหญ่ไม่นิยมเข้าชมพิพิธภัณฑ์

ตารางที่ 1 แสดงสถานะพิพิธภัณฑ์ในประเทศไทยข้อมูล ณ วันที่ 9 สิงหาคม 2559
(ที่มา : ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน))

ประเภทพิพิธภัณฑ์ตามบริหารจัดการ	สถานะพิพิธภัณฑ์ (หน่วย: แห่ง)			
	เปิดดำเนินการ	ปิดปรับปรุง	อยู่ระหว่างดำเนินการ	ปิดถาวร
มูลนิธิและองค์กรไม่แสวงกำไร	37	0	0	0
ชุมชน	74	0	8	1
เอกชน	213	7	2	8
สถานศึกษา	296	4	9	6
หน่วยงานราชการ	207	1	12	0
องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น	118	1	6	3
วัดและชุมชน	356	12	12	3
พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ	43	0	0	0
รวม	1344	25	49	21

จากตารางที่ 1 แสดงสถานะพิพิธภัณฑ์ในประเทศไทยจะพบว่า มีพิพิธภัณฑ์ที่มีการปิดปรับปรุง ร้อยละ 1.7 อยู่ในช่วงดำเนินการ ร้อยละ 3.4 และปิดถาวร ร้อยละ 1.5 จากการศึกษาของ พินิตรดาเรือง และคณะ (2557 : 75) ได้วิเคราะห์สถานภาพพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นในภาคตะวันออกเฉียงเหนือพบว่า พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นในภาคตะวันออกเฉียงเหนือพบสภาพปัญหา ด้านผู้ดูแลพิพิธภัณฑ์ ชาวบ้านในชุมชนไม่มีส่วนร่วมในการจัดการพิพิธภัณฑ์ บางแห่งไม่มีผู้เข้าชม ทำให้ขาดรายได้และไม่มียงบประมาณในการดูแลพิพิธภัณฑ์ ทำให้พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นหลายพื้นที่ต้องเลิกการให้บริการ

จากสภาพปัญหาของพิพิธภัณฑ์ในกลุ่มภาคตะวันออกเฉียงเหนือ บ่งบอกให้เห็นปัญหาที่เกิดจากด้านต่าง ๆ โดยสภาพปัญหาส่วนใหญ่มาจากการบริหารจัดการของพิพิธภัณฑ์ ที่ไม่ได้มาจากการมีส่วนร่วมของชุมชน ไม่ได้สอบถามความคิดเห็น ความต้องการของชุมชน และพิพิธภัณฑ์ไม่มีการปรับตัวเพื่อให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงของคนในสังคม ไม่ปรับตามค่านิยมของคนในสังคม ไม่มีการนำเทคโนโลยีที่มีอยู่มาใช้ให้เกิดประโยชน์ ทำให้ไม่มีผู้เข้าชม และขาดรายได้ พิพิธภัณฑ์บางแห่งจึงแบกรับภาระไม่ไหว

อาจต้องปิดปรับปรุงหรือปิดตัวไป ดังนั้นเราจำเป็นต้องมีการหาแนวทางในการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นเพื่อให้ไม่
ให้พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นที่เป็นคลังภูมิปัญญาของท้องถิ่นไว้

แนวคิดของพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น

นักวิชาการหลายท่านได้ให้คำนิยามเกี่ยวกับพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น โดยสมลักษณ์ เจริญพจน์ (2547 : 8) กล่าวถึงพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นไว้ว่า เป็นพิพิธภัณฑ์ที่จัดตั้งขึ้นและบริหารจัดการโดยองค์การบริหารส่วนท้องถิ่น หรือบุคคลในท้องถิ่น เพื่อประชาสัมพันธ์เรื่องราวของท้องถิ่น หรือเรื่องราวที่ท้องถิ่นสนใจ แนวคิดการอนุรักษ์ สืบสาน สืบสาน และสืบทอดในภูมิปัญญาไทย

พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นบางแห่งมีโบราณสถานหรือเรื่องราวความสำคัญทางประวัติศาสตร์ที่มีความสำคัญ ก็น่าจะมีพิพิธภัณฑ์เพื่อแสดงหลักฐานความเป็นมาของสถานที่นั้น พิพิธภัณฑ์อาจจะอยู่ในความดูแลของวัด โรงเรียน หรือการปกครองส่วนท้องถิ่น แล้วนำเอาโบราณวัตถุที่มีค่าทางวัฒนธรรมทางศาสนสถานหรือของประชาชนในท้องถิ่นนั้นมาแสดง อาจเป็นของแตกหักแต่มีความหมายก็เพียงพอ หากจำเป็นแสดงถึงสิ่งที่มีค่า อาจจะถ่ายภาพ และแสดงข้อมูลเรื่องราวความรู้เกี่ยวกับของสิ่งนั้น เป็นการให้ความรู้กับผู้คนภายนอก และเป็นการกระตุ้นให้คนในท้องถิ่นเกิดความรัก ความสนใจ และตระหนักถึงคุณค่าของประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมของตน (ศรีศักร วัลลิโภดม. 2530 : 10-12)

การพัฒนาพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นมีแนวคิดมุ่งเน้นให้พิพิธภัณฑ์มีลักษณะเป็น “ศูนย์รวม” ของทรัพยากรวัฒนธรรมที่มีอยู่ชุมชน และพัฒนาความสามารถของชุมชนในการจัดการพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นแบบพึ่งพาตนเอง แต่ในการดำเนินการของพิพิธภัณฑ์ที่ผ่านมาในการพัฒนาพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นหลายแห่งมักจะดำเนินการโดยนักวิชาการและผู้ชำนาญการทางวิชาชีพที่เป็นคนนอกชุมชนโดยที่คนในชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมน้อยมากทำให้ขาดกระบวนการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องและที่สำคัญคนในชุมชนท้องถิ่นส่วนมากไม่สามารถเข้าถึงพิพิธภัณฑ์ได้ (สายันต์ ไพรชาญจิตร. 2547 : 17-18)

พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นโดยส่วนใหญ่จะเกิดขึ้นจากวัด เพราะวัดเป็นแหล่งรวบรวมโบราณวัตถุ ทั้งในด้านศาสนา ประวัติศาสตร์ ศิลปะ ภูมิปัญญา และวัฒนธรรมของชุมชน เพื่อการอนุรักษ์ ดูแลรักษา และจัดแสดง ให้ชุมชนได้เรียนรู้ สืบทอดศิลปวัฒนธรรม ประเพณีและภูมิปัญญาของบรรพบุรุษเอาไว้ และสืบเนื่องจากวิถีชีวิตคนไทยที่นับถือศาสนาพุทธนั้นผูกพันอยู่กับวัดมาตั้งแต่เกิดจนตาย (สุคนิตา คล้านกระแสง. 2545 : 14)

พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นเป็นพิพิธภัณฑ์ของชุมชน ดังนั้นจะต้องให้ความสำคัญกับชุมชน การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ การออกแบบการจัดการพิพิธภัณฑ์ รวมถึงการจัดแสดงโบราณวัตถุในพิพิธภัณฑ์ เพราะคนที่จะเล่าเรื่องชุมชนได้ดีที่สุดคือ คนที่อยู่ในชุมชน และคนที่สามารถเข้ามามีส่วนร่วมกับกิจกรรมของพิพิธภัณฑ์ได้ดี (กฤษฎา ตัสมมา. 2557 : 131)

ดังนั้นการก่อตั้งพิพิธภัณฑ์เริ่มจากภาครัฐเพื่อสนองนโยบายของประเทศ ภายหลังมีการจัดตั้งมากขึ้นจากความสนใจในประวัติศาสตร์ท้องถิ่นที่มีหลักฐาน สืบทอดมาให้คนรุ่นหลังได้ศึกษาถึงประวัติศาสตร์ ภูมิปัญญาของท้องถิ่น พิพิธภัณฑ์จึงเป็นที่รวบรวมโบราณวัตถุที่มีอยู่ในท้องถิ่น เล่าเรื่องราวต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น ส่วนใหญ่พิพิธภัณฑ์จะมีการจัดตั้งอยู่ในบริเวณวัด โรงเรียน และในการกำกับขององค์การปกครองส่วนท้องถิ่น ทำให้พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นบางแห่งมีการบริหารจัดการเพียงคนกลุ่มเดียว ชาวบ้านในชุมชนไม่มีส่วนร่วมในการตัดสินใจ กำหนดทิศทางของพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น ทำให้พิพิธภัณฑ์ต้องปิดตัวลงเพราะการบริหารจัดการพิพิธภัณฑ์ไม่ตอบสนองความต้องการของคนในท้องถิ่น

การจัดการพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นมีปัจจัยและขั้นตอนในการจัดการพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น สรุปไว้ว่ามี 2 องค์ประกอบ (ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร. 2540 : 4-25) ดังนี้

1. การจัดตั้งพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น มีองค์ประกอบคือ

- 1.1 คณะทำงานซึ่งประกอบไปด้วยชาวบ้านฝ่ายวิชาการภัณฑารักษ์
- 1.2 งบประมาณในการดำเนินงาน
- 1.3 เนื้อหาที่นำเสนอเป็นเรื่องราวความเป็นมาของท้องถิ่นในด้านต่างๆ เช่น ประวัติศาสตร์ ตำนานภูมิปัญญา ความเชื่อ ประเพณี การละเล่น วัฒนธรรม เป็นต้น
- 1.4 สิ่งของที่จัดแสดงควรเป็นสิ่งของที่มีในท้องถิ่นและมีความหมายต่อคนในท้องถิ่นหรือเกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตของคนในท้องถิ่น

2. ขั้นตอนในการจัดตั้งพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น มีดังนี้

2.1 การมีส่วนร่วมของชุมชนควรเกิดจากความกระตือรือร้นของชาวบ้านที่ต้องการจะมีพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นในชุมชนของตน นำไปสู่ความร่วมมือและผลักดันให้พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นเกิดเป็นจริงเป็นจังขึ้นมา

2.2 ศึกษาวิจัยข้อมูลในท้องถิ่นมีเรื่องที่น่าสนใจอยู่มากมาย ดังนั้นควรมีการกำหนดหัวข้อเรื่องและขอบเขตเรื่องที่ต้องการศึกษาซึ่งต้องเป็นเรื่องที่ทำให้ความรู้ความเข้าใจท้องถิ่นแก่ผู้ชมได้เป็นอย่างดี

2.3 มีการจัดทำทะเบียนและหมวดหมู่ของวัตถุโดยให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วม

2.4 กำหนดเนื้อหาและทำการบรรยายเรื่องราว ให้พิจารณาจากข้อมูลที่ได้จากการศึกษาวิจัย ประกอบกับวัตถุที่มีอยู่ว่าอะไรคือลักษณะสำคัญที่สะท้อนถึงเอกลักษณ์ภายในท้องถิ่น เพื่อนำเสนอเป็นจุดเด่นของพิพิธภัณฑ์

2.5 การเลือกสิ่งของที่นำมาจัดแสดงตามเนื้อหา กำหนดต้องเลือกวัตถุที่มีความหมายต่อท้องถิ่นและเนื้อหาที่จัดแสดงเป็นหลัก

2.6 การจัดแสดงพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นต้องให้ทั้งความรู้และความเพลิดเพลิน การจัดแสดงจึงต้องมีความน่าสนใจ

2.7 การจัดการ/การดำเนินงานควรมีการจัดตั้งคณะกรรมการของชุมชนในการดำเนินกิจการพิพิธภัณฑ์ในด้านต่าง ๆ เช่น ด้านการบริหารจัดการด้านงบประมาณ เป็นต้น

ในขั้นตอนการจัดการพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นทุกขั้นตอนต้องมาจากการมีส่วนร่วมของคนในท้องถิ่น เพื่อให้เกิดความรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งของพิพิธภัณฑ์ และจะเกิดความตระหนักถึงคุณค่าของทรัพยากรวัฒนธรรมที่มีอยู่ในท้องถิ่น

บทบาทของพิพิธภัณฑ์ต่อการพัฒนาชุมชน

สมลักษณ์ เจริญพจน์ (2547 : 8) กล่าวถึงบทบาทของพิพิธภัณฑ์ต่อการพัฒนาชุมชนว่าเป็นที่เก็บรวบรวมและแสดงสิ่งต่าง ๆ ที่มีความสำคัญด้านวัฒนธรรม วิทยาศาสตร์ โดยมีความมุ่งหมายเพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อการศึกษาเล่าเรียน และก่อให้เกิดความเพลิดเพลินใจ

นิคม มุสิกคามะ (2521 : 10-19) กล่าวถึงบทบาท หน้าที่ของพิพิธภัณฑ์ที่เห็นเด่นชัดคือ การแสวงหา รวบรวม การอนุรักษ์ การสื่อสารกับผู้เข้าชมและการจัดแสดงวัตถุที่เป็นหลักฐานหลงเหลืออยู่จากของทั้งมนุษย์และสภาพแวดล้อม เพื่อให้บริการทางการศึกษา เพื่อความเพลิดเพลิน และเพื่อพัฒนาสังคม

ศรีศักร วัลลิโภดม (2531 : 12) ได้แสดงแนวคิดบ่งชี้ถึงความจำเป็นของพิพิธภัณฑ์ ไว้ว่า พิพิธภัณฑ์มีความหมายและสำคัญโดยตรงต่อการศึกษานอกกระบบ เป็นสถานที่อธิบายความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับทรัพยากรทางวัฒนธรรม แสดงความเป็นมาในมิติทางวัฒนธรรม ช่วยให้คนในท้องถิ่นรู้จักตนเอง ดังนั้นเนื้อหาหลักที่ควรจะมีในพิพิธภัณฑ์ประกอบด้วย สภาพแวดล้อมทางธรรมชาติภายในพื้นที่ ประวัติศาสตร์ของชุมชน สภาพสังคม เศรษฐกิจ วัฒนธรรม และควรจัดแสดงสิ่งที่เห็นว่าเป็นลักษณะพิเศษของชุมชน เพื่อสร้างเอกลักษณ์ให้พิพิธภัณฑ์ที่มีความแตกต่างจากพิพิธภัณฑ์อื่น ๆ ในส่วนความเห็นซึ่งเกี่ยวกับวัฒนธรรมที่เป็นวัตถุจากภูมิปัญญาในการประดิษฐ์ คิดค้นเครื่องมือเครื่องใช้ตอบสนองความต้องการดำรงชีวิตนั้น นอกจากคุณค่าเชิงประโยชน์ใช้สอย ยังประกอบด้วยคุณค่าเชิงศิลปะที่เป็นงานฝีมือด้วยการพัฒนาที่คำนึงถึงเศรษฐกิจเป็นหลัก เน้นความสะดวกสบายในชีวิตประจำวัน ทำให้เกิดเทคโนโลยีสมัยใหม่เข้าแทนที่

สุวรรณ ทศกร (2545 : 71-73) พิพิธภัณฑ์ชุมชนหรือพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นทั่วไปต่างตื่นตัวและมีการปรับปรุงการดำเนินงาน เพื่อให้เกิดประโยชน์ที่สูงสุดแก่ชาวบ้านในชุมชน โดยคำนึงถึงการให้บริการแก่ชุมชน และเอื้อประโยชน์ให้ทั่วถึงแก่บุคคลต่าง ๆ ในชุมชน เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ทางเป้าหมายในการดำเนินงานของพิพิธภัณฑ์ชุมชน ดังนั้นพิพิธภัณฑ์จะต้องพัฒนาบทบาทหน้าที่ของพิพิธภัณฑ์ให้ตระหนักถึงประโยชน์ที่ชุมชนจะได้รับ บทบาทหน้าที่ของพิพิธภัณฑ์แบ่งออกเป็น 3 บทบาท ได้แก่

1. บทบาทหน้าที่ทางสังคมและวัฒนธรรม

ในปัจจุบันประเทศที่กำลังพัฒนาให้สอดคล้องกับความเจริญทางด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีได้ส่งผลกระทบต่อชุมชนต่าง ๆ ในสังคมอย่างมากมาย เนื่องจากความเจริญทางด้านเศรษฐกิจยังไม่มีความสัมพันธ์กับความเจริญทางด้านวัฒนธรรม ประกอบกับความเจริญทางการสื่อสาร ทำให้ท้องถิ่นได้รับข่าวสารทุกสื่อ แม้จะเป็นผลดีคือ ทำให้ชาวบ้านรับรู้ถึงความเจริญด้านต่าง ๆ แต่ในทางกลับกัน ความรู้ที่ส่งผลกระทบต่อชาวบ้านลดความภาคภูมิใจในท้องถิ่นของตนเอง เกิดความนิยมต่อสิ่งใหม่ ๆ จึงทำให้ละเลยขนบธรรมเนียม ประเพณีที่สืบทอดต่อกันมา และปรับวิถีชีวิตตามค่านิยมใหม่ ๆ ทำให้มรดกทางวัฒนธรรม ภูมิปัญญา สูญหายไป ในที่สุด ซึ่งนักวิชาการพิพิธภัณฑ์ท่านหนึ่งได้ให้ความคิดเห็นว่า พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นมีหน้าที่หลักในการอนุรักษ์ จัดแสดง และให้การศึกษามรดกทางวัฒนธรรมอยู่แล้ว จึงน่าจะมียุทธศาสตร์สำคัญในการนำมาซึ่งความภาคภูมิใจสามารถสร้างกำลังใจให้คนในท้องถิ่นค่อย ๆ พัฒนาตามศักยภาพของตน และพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นจึงควรนำข้อดีของเทคโนโลยีสมัยใหม่มาพัฒนาประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์ ซึ่งจะทำให้มีบทบาทต่อสังคมและวัฒนธรรม ดังนี้

1.1 มีบทบาทในการสร้างจิตสำนึกและความภาคภูมิใจในการรักษาวัฒนธรรมและภูมิปัญญาของท้องถิ่น

1.2 เป็นองค์กรที่อนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมของท้องถิ่น

1.3 มีบทบาทเป็นศูนย์รวมของวัฒนธรรมท้องถิ่น

1.4 มีบทบาทให้บริการการศึกษาแก่คนในท้องถิ่นและผู้สนใจต่างถิ่น

1.5 มีบทบาทในการเสริมสร้างคุณภาพชีวิตให้แก่คนในท้องถิ่น

พิพิธภัณฑ์จึงมีบทบาทในการตระหนักให้สังคมเห็นถึงคุณค่าของทรัพยากรวัฒนธรรมในท้องถิ่น นำทรัพยากรที่มีอยู่มาประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์ด้านการศึกษา พัฒนาให้เกิดประโยชน์ด้านเศรษฐกิจ จะทำให้คนในชุมชนเห็นคุณค่า และจะช่วยกันอนุรักษ์ทรัพยากรวัฒนธรรมในท้องถิ่น

2. บทบาททางเศรษฐกิจ

พิพิธภัณฑ์สามารถมีบทบาทความสำคัญทางเศรษฐกิจ แม้ว่าจะไม่ค่อยเด่นชัด แต่พิพิธภัณฑ์ก็สามารถปรับให้สอดคล้องกับการพัฒนาทางเศรษฐกิจ เช่น การส่งเสริมอาชีพใหม่ ๆ ที่สอดคล้องกับธุรกิจ พิพิธภัณฑ์ ช่วยส่งเสริมในด้านการท่องเที่ยว ก็จะเป็นการเพิ่มรายได้ให้แก่ธุรกิจชุมชนไม่ว่าจะเป็นร้านค้า ร้านอาหาร และร้านขายของที่ระลึก และยังสามารถเพิ่มรายได้ให้กับเยาวชนและคนในท้องถิ่นด้วยการสนับสนุนเป็นมัคคุเทศก์อาสา

3. บทบาทด้านการเมือง

พิพิธภัณฑ์พื้นบ้าน มีบทบาทสำคัญอย่างยิ่งในการกระตุ้นสร้างความภาคภูมิใจในท้องถิ่น โดยปลูกฝังให้คนในท้องถิ่นเข้าใจถึงประวัติศาสตร์ท้องถิ่น พัฒนาการของชุมชน ตลอดจนจนถึงวัฒนธรรมและภูมิปัญญาดั้งเดิม ทำให้คนในท้องถิ่นได้ศึกษาถึงรากเหง้า และเห็นคุณค่าท้องถิ่นของตนเอง

จะเห็นได้ว่าการจัดตั้งพิพิธภัณฑ์มีบทบาทต่อการพัฒนาชุมชน ทั้งในด้านสังคม เศรษฐกิจ การเมือง การศึกษา และการอนุรักษ์ทรัพยากรวัฒนธรรมในชุมชนให้คงอยู่ มีบทบาทในการพัฒนาชุมชนให้เกิดความรู้สึกรักถิ่นฐานบ้านเกิด วัฒนธรรม ภูมิปัญญาของตนเอง สามารถสร้างรายได้จากการดำเนินงาน พิพิธภัณฑ์ ยังสามารถสร้างความสามัคคีในชุมชน ทำให้ท้องถิ่นเข้มแข็ง จากการนำภูมิปัญญา วัฒนธรรม ที่ได้จากการเรียนรู้ในพิพิธภัณฑ์มาต่อยอดพัฒนาให้เกิดการพึ่งพาตนเอง นอกจากพิพิธภัณฑ์เป็นตัวสื่อสารให้คนต่างถิ่นได้เข้าใจถึงความเป็นตัวตนของท้องถิ่นอีกด้วย

สภาพปัญหาของพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น

ปัจจุบันพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นในประเทศไทยมีการเติบโตเพิ่มขึ้นอยู่เป็นจำนวนมาก แต่เป็นการเพิ่มขึ้นในเชิงปริมาณ แต่ด้านคุณภาพในการบริหารจัดการ เพิ่มประสิทธิภาพยังคงมีจำกัด และในยุคกระแสโลกาภิวัตน์ทำให้พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นประสบปัญหาในการบริหารจัดการ

ปัญหาของพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นมีความหลากหลายซึ่งทั้งนี้ขึ้นอยู่กับบริบท ความพร้อม และความร่วมมือทุกภาคส่วนในท้องถิ่นนั้น ๆ แต่สภาพปัญหาที่พบมากมาจาก (ประภัสสร โพธิ์ศรีทอง. 2555 : บทความวิชาการ)

1. ขาดความรู้ในการจัดการพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น

ในการจัดตั้งพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น ผู้ก่อตั้ง รวมถึงคณะกรรมการในการดำเนินงานจำเป็นที่จะต้องมีความรู้ ความเข้าใจ ประสบการณ์ในงานพิพิธภัณฑ์ เพื่อกำหนดวางแผนงานในการดำเนินงานระยะยาวที่ชัดเจน จัดตั้งคณะกรรมการ และจัดหางบประมาณที่จะมาดูแลพิพิธภัณฑ์ให้ดำเนินกิจกรรมได้อย่างต่อเนื่อง มีการพัฒนาให้พิพิธภัณฑ์สร้างประโยชน์ได้คุ้มค่ากับที่ลงทุน

2. พิพิธภัณฑ์กลายเป็นที่เก็บของ

เนื่องจากพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นส่วนใหญ่จะเป็นการเก็บรวบรวมวัตถุโบราณที่พบในท้องถิ่น หรือเป็นโบราณวัตถุที่มีความสำคัญทางด้านประวัติศาสตร์ จิตใจของคนในท้องถิ่น ซึ่งเป็นเพียงการเก็บรวบรวมมาไว้ในที่เดียวกันเท่านั้น แต่ยังขาดการศึกษาความรู้ ความหมายของโบราณวัตถุในแต่ละชิ้น เพื่อใช้ในการสื่อสารถึงความสำคัญ ประวัติความเป็นมา การใช้ประโยชน์ ให้เชื่อมโยงกับเรื่องราวที่จะนำเสนอให้คนที่สนใจได้ศึกษาเห็นคุณค่าของโบราณวัตถุชิ้นนั้น และให้เห็นถึงความสำคัญของโบราณวัตถุต่อคุณค่าทางจิตใจของคนในท้องถิ่น

3. การเสื่อมสภาพของโบราณวัตถุ

โบราณวัตถุบางชนิดมีความเสี่ยงสูงในการรักษา หรือถ้ารักษาแบบไม่ถูกวิธี อาจจะทำให้โบราณวัตถุชิ้นนั้นเสียหาย อาจจะเป็นเนื่องจากภัยทางธรรมชาติ สัตว์แมลง หรือแม้กระทั่งจากฝีมือมนุษย์ เพราะฉะนั้นจำเป็นอย่างยิ่งที่พิพิธภัณฑ์ควรจะมีการศึกษาหาความรู้เรื่องการดูแลโบราณวัตถุ และจัดหาบุคลากรในท้องถิ่นที่คอยทำหน้าที่ดูแลโบราณวัตถุในพิพิธภัณฑ์อย่างสม่ำเสมอ

4. ขาดแคลนบุคลากร

ในส่วนงานพิพิธภัณฑ์จำเป็นที่จะต้องมียุคลากรในสายงานพิพิธภัณฑ์ ไม่ว่าจะเป็นภัณฑารักษ์ นักวิชาการการศึกษา เจ้าหน้าที่กิจกรรม เพื่อให้พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นที่จัดขึ้น ได้มีกิจกรรมมาแนะนำให้ผู้สนใจ มีพลังที่จะขับเคลื่อนดำเนินงานด้านพิพิธภัณฑ์ และอาจจะต้องจัดทีมพี่เลี้ยงจากผู้เชี่ยวชาญ คอยให้คำปรึกษา แนะนำ ในการดำเนินงานด้านต่าง ๆ ของพิพิธภัณฑ์

5. การเปิดให้บริการแบบไม่ต่อเนื่อง

พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นหลายแห่งมีการเปิดให้บริการได้สักระยะเวลาหนึ่ง และได้ปิดปรับปรุงอันเนื่องมาจากขาดงบประมาณในการดูแล ขาดบุคลากรในการเปิดให้บริการ หรือแม้กระทั่งบางพิพิธภัณฑ์ไม่มีผู้เข้าชม จึงได้ปิดไว้ชั่วคราว ทำให้พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นขาดความต่อเนื่องในการดำเนินงาน และใช้ประโยชน์ได้อย่างจำกัด

6. ขาดการสนับสนุน

พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นหลายแห่งต้องแบกภาระในการดูแลพิพิธภัณฑ์ไว้เพียงผู้เดียว ขาดการช่วยเหลือสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐและเอกชน เนื่องมาจากการมองไม่เห็นถึงคุณค่า ความสำคัญของพิพิธภัณฑ์ต่อการพัฒนาท้องถิ่น และระเบียบการของรัฐบาลยังไม่เปิดโอกาสให้พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นบางลักษณะของงบประมาณสนับสนุนจากรัฐบาลได้

7. ขาดการมีส่วนร่วมจากคนในชุมชน

พิพิธภัณฑ์หลายแห่งมีการดำเนินงานเพียงกลุ่มคนเพียงกลุ่มเดียว ยังขาดการมีส่วนร่วมของคนในท้องถิ่น หรือยังขาดอาสาสมัครที่จะเข้ามาช่วยเหลือ ดำเนินงานต่าง ๆ ในพิพิธภัณฑ์ ถ้าพิพิธภัณฑ์ตั้งในบริเวณวัด อาจจะเริ่มจากการดึงคณะศรัทธา โรงเรียนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงาน หรือการให้ชุมชนสามารถเข้ามาจัดกิจกรรมต่าง ๆ ในบริเวณพิพิธภัณฑ์ จะทำให้เกิดความสัมพันธ์ระหว่างพิพิธภัณฑ์กับชุมชน

8. ทศนคติของคนไทย

ประชาชนคนไทยส่วนใหญ่มองพิพิธภัณฑ์เป็นเพียงที่เก็บโบราณวัตถุ รักษาของโบราณ ไม่มีกิจกรรม ขาดแรงจูงใจที่จะเข้ามากระตุ้นในการเข้าชม ทำให้คนส่วนใหญ่ไม่นิยมเข้าพิพิธภัณฑ์

พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นที่มีผู้เข้าชมน้อย เป็นสาเหตุหลักที่ทำให้พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นหลายที่ต้องยุติการดำเนินงานด้านพิพิธภัณฑ์ สายันต์ ไพเราะจิตร์ กล่าวถึง ทศนคติที่เป็นสาเหตุของคนไทยไม่ค่อยสนใจพิพิธภัณฑ์ไว้ว่า คนไทยส่วนใหญ่เข้าไปชมพิพิธภัณฑ์เพียงครั้งเดียวแล้วเกิดความไม่ประทับใจ ไม่มีความน่าสนใจ อาจจะมีสาเหตุมาจากระบบการศึกษาที่มุ่งเน้นการพัฒนาสังคมสู่ความทันสมัย และมองว่าเรื่องของความเชื่อ ศาสนา ประวัติศาสตร์ สังคม วัฒนธรรม ของท้องถิ่นเป็นเรื่องงมงาย ขาดเหตุผลและผลในทางวิทยาศาสตร์ เป็นอุปสรรคในการพัฒนาสู่ความก้าวหน้า ทำให้คนไทยรุ่นใหม่ไม่สนใจในประวัติศาสตร์ ขาดสำนึกเรื่องอดีต มองเห็นโบราณวัตถุเป็นเพียงสินค้าที่สร้างมูลค่ามากกว่าคุณค่าด้านจิตใจ (สายันต์ ไพเราะจิตร์. 2553 : 12-13)

จากสภาพปัญหาข้างต้นทำให้พิพจน์บางแห่งต้องออกมาหาวิธีการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น จากกรณีตัวอย่าง พิพจน์ที่พื้นบ้านจำทวี จังหวัดพิษณุโลก ปี พ.ศ.2552 มีการให้สัมภาษณ์ของคุณพรศิริ บุรณเขตต์ ผู้ดูแลพิพจน์ที่พื้นบ้านจำทวี เกี่ยวกับการแบกรับปัญหาของพิพจน์ที่ด้านค่าใช้จ่ายพิพจน์ ทำให้ต้องปิดตัวลง เพราะแบกรับภาระไม่ไหว ด้านศาสตราจารย์พิเศษ ศรีศักร วัลลิโภดม ได้กล่าวถึงกรณีสภาพปัญหาของพิพจน์ที่พื้นบ้านจำทวี สังคมต้องตระหนักเรียนรู้และพยายามรักษาสืบเหล่านีไว้ เพื่อให้เด็กรุ่นใหม่ได้ศึกษา แต่ในยุคปัจจุบัน เด็กรุ่นใหม่มีการเรียนรู้ผ่านเทคโนโลยี (วสิ เถลิงบัวตระกูล. 2552 : บทควมวิชาการ)

ดังนั้น สภาพปัญหาของพิพจน์ที่ท้องถิ่นเกิดจากความไม่พร้อมของผู้ที่ต้องการสร้างพิพจน์ ขาดงบประมาณ ขาดความรู้ในการจัดการพิพจน์ ทักษะคิดของคนไทยที่ไม่เห็นคุณค่าของประวัติศาสตร์ของชาติ และท้องถิ่นของตนเอง และกระแสสังคมโลกในยุคโลกาภิวัตน์ ที่มีการให้ความสำคัญกับมูลค่ามากกว่าคุณค่า พิพจน์จึงจำเป็นต้องมีการปรับตัวเพื่อให้ทันยุคสมัยในสภาวะการณ์ของโลก

โลกาภิวัตน์ของสังคมไทย

โลกาภิวัตน์มีนักวิชาการหลายท่านได้ให้ความหมายไว้ Scholte ได้อธิบายและให้ความหมายคำว่า “โลกาภิวัตน์” ไว้ 5 แนวทาง ดังนี้ ความหมายแรก หมายถึง ความสัมพันธ์ข้ามพรมแดนระหว่างประเทศ (Cross-Border Relations) เป็นการพูดถึงความเจริญเติบโตของการแลกเปลี่ยน และการพึ่งพากันระหว่างประเทศที่เพิ่มสูงขึ้น ความหมายที่สอง เป็นการอธิบายถึงการทำงานในยุคโลกาภิวัตน์ว่าการทำงานต้องเป็นเสรีมากขึ้น (Liberalization) หรืออุดมการณ์เสรีนิยม เป็นการอธิบายถึงกระบวนการทำงานผนวกรวมกับระบบเศรษฐกิจระหว่างประเทศ คือ ลดข้อจำกัดต่าง ๆ ในการทำงานที่เป็นปัญหาและอุปสรรคลง ความหมายที่สาม เป็นการอธิบาย โลกาภิวัตน์เกี่ยวกับการทำให้เป็นสากล เพราะในอนาคต การรวมกันทางวัฒนธรรมของโลกเป็นเรื่องที่กระจายไปทั่วโลก และเพื่อการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ รวมถึงการกระจายข้อมูลข่าวสารจากประชากรในพื้นที่หนึ่ง ไปสู่พื้นที่อื่น ๆ ของโลก ความหมายที่สี่ เป็นการอธิบายถึงโลกาภิวัตน์ในแง่ของการทำให้เป็นตะวันตก (Westernization) หรือการทำให้ทันสมัย (Modernization) เป็นการอธิบายในแง่โลกาภิวัตน์ในรูปแบบต่าง ๆ ให้มีความทันสมัยมากขึ้น ความหมายที่ห้า โลกาภิวัตน์เป็นการอธิบายถึงการแบ่งเขตพื้นที่ แบบภูมิศาสตร์ทางสังคมใหม่ (Social Geography) โดยเป็นการเพิ่มความเชื่อมโยงระหว่างบุคคลในส่วนต่าง ๆ ของโลกจากข้อมูลข่าวสาร กิจกรรม การอพยพ เคลื่อนย้าย และปฏิสัมพันธ์ในด้านต่าง ๆ ของมนุษย์ ผ่านทางสื่อ Social media หรือชุมชนออนไลน์ (กัญชพร ศรีมณี. 2559 : 277-279)

ในสังคมไทยที่ได้รับผลจากอิทธิพลของโลกาภิวัตน์ เนื่องจากโลกเปลี่ยนแปลงระบบเน้นเรื่องการค้าเสรี ทำให้เกิดความเชื่อมโยงกัน การแข่งขันด้านการค้า การเข้ามาลงทุนของนักลงทุนต่างชาติ ทำให้ทำลายธุรกิจขนาดเล็กในประเทศไทย จึงจำเป็นต้องปรับตัวเพิ่มศักยภาพในการแข่งขัน ดังนี้

1. การพัฒนาตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

เป็นการให้ความสนใจเรื่องการพัฒนาที่ยั่งยืน เน้นการพัฒนาคนโดยถือว่า คนเป็นทรัพยากรที่สำคัญของชาติ ที่เรียกว่า ทรัพยากรมนุษย์ การรักษาสิ่งแวดล้อม ส่งเสริมประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม การกระจายอำนาจจากส่วนกลางสู่ท้องถิ่น สร้างความมีส่วนร่วมทางสังคม แก้ไขปัญหาทุกอย่างแบบบูรณาการ ประกอบด้วยชุมชน นักวิชาการ รัฐ และเอกชน

โดยแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 9 ที่นำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง มุ่งเน้นให้ดำเนินการในทางสายกลางก้าวทันโลก เน้นการผลิตและการบริโภคอย่างเป็นเหตุเป็นผล สร้างความสมดุลและการพัฒนาอย่างยั่งยืน การใช้ทุนที่มีอยู่ในสังคมให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด

2. การพัฒนาท้องถิ่น

ให้ความสำคัญกับคนในท้องถิ่น การพัฒนาจะต้องเกิดจากความต้องการของชาวบ้าน เพื่อประโยชน์ของชาวบ้าน โดยยึดหลักสำคัญ 5 ประการ คือ

2.1 หลักการพึ่งตนเอง เป็นหลักการใช้ชีวิตแบบเศรษฐกิจพอเพียง จะเป็นการจัดการรูปแบบชีวิตให้สัมพันธ์กับสิ่งต่าง ๆ อย่างเหมาะสม ระหว่าง คน สังคม สิ่งแวดล้อม ทำตามความสามารถ เป็นอยู่อย่างประมาณตน ตามฐานะ ตามอัตภาพ และที่สำคัญไม่หลงใหลไปตามกระแสของวัตถุนิยม มีอิสรภาพ เสรีภาพ ไม่พัวพันการอยู่กับสิ่งใด ไม่ต้องพึ่งพาปัจจัยต่าง ๆ ที่เราไม่ได้เป็นเจ้าของ

2.2 ปรับเปลี่ยนวิถีการผลิต จากที่ผลิตเพื่อการค้าหาผลกำไร เป็นผลิตเพื่อบริโภคเอง เมื่อมีส่วนเกินจึงนำออกมาขาย

2.3 พัฒนาศักยภาพพื้นฐานของวัฒนธรรมชุมชน เสมือนเป็นการต่อยอดองค์ความรู้ที่มีอยู่ในท้องถิ่น พัฒนาให้มีรูปแบบทันสมัย หรือตามความต้องการของคนในสังคมปัจจุบัน เพื่อลดต้นทุนและความเสี่ยงที่จะตามมา และถือว่าเป็นการให้ความสำคัญกับภูมิปัญญาที่มีอยู่ในชุมชน เป็นการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นอีกด้วย

2.4 รวมกลุ่มเพื่อจัดตั้งองค์กร เพื่อสร้างความเข้มแข็งในการต่อรองอำนาจจากคนต่างถิ่น อำนาจจากเอกชน หรืออำนาจของรัฐบาล และยังเป็นการช่วยเหลือกันในกลุ่ม และสามารถต่อยอดเป็นภาคีเครือข่ายกับกลุ่มต่าง ๆ ทั้งในชุมชนและภายนอกชุมชน

3. การปฏิรูปการศึกษา

การศึกษาเป็นกลไกสำคัญในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ให้มีคุณภาพ สามารถดำรงชีวิตได้อย่างรู้ทันโลก โดยนโยบายที่ทางรัฐบาลได้กำหนดสิทธิทางการศึกษาในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 ได้ให้การศึกษาระดับพื้นฐานไม่น้อยกว่า 12 ปี และสนับสนุนให้คนมีความรู้ มีทักษะในด้าน เทคโนโลยี ภาษาอังกฤษ ฝึกราคคิด วิเคราะห์ แก้ปัญหา และลงมือทำ

การเปลี่ยนแปลงของสังคมไทยเข้าสู่ยุคของโลกาภิวัตน์ ส่งผลต่อการดำรงชีวิตของคนในสังคม รวมไปถึงค่านิยม ความคิด การใช้ชีวิตที่มีเทคโนโลยีเข้ามาเกี่ยวข้อง ดังนั้นการดำเนินกิจการต่าง ๆ ทั้งหน่วยงานภาครัฐ และเอกชน จำเป็นต้องมีการเปลี่ยนแปลงเพื่อรองรับความต้องการของคนในสังคมที่เปลี่ยนไปตามกระแสสังคมต่าง ๆ ที่เข้ามาในประเทศ

พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นในประเทศไทย จำเป็นต้องมีการเปลี่ยนแปลงตามความต้องการของผู้เข้าชม และการใช้กระแสโลกาภิวัตน์ให้เกิดประโยชน์แก่พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น ไม่ว่าจะเป็นในด้านการนำเทคโนโลยีมาใช้ให้เกิดประโยชน์กับพิพิธภัณฑ์ เช่น การใช้สื่อโฆษณาประชาสัมพันธ์ข้อมูลของพิพิธภัณฑ์ผ่านทางสื่อออนไลน์ การพัฒนาระบบการชมพิพิธภัณฑ์ออนไลน์ นอกจากนี้จะต้องตอบสนองความต้องการของคนในชุมชน ใช้หลักการอนุรักษ์และพัฒนาควบคู่กัน ให้สามารถพัฒนาท้องถิ่นทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม โดยใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ในท้องถิ่นให้เกิดประโยชน์มากที่สุด เป็นการพึ่งพาตนเองให้เกิดกระบวนการจัดการอย่างยั่งยืน

การจัดการพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นในยุคโลกาภิวัตน์

การกระตุ้นและช่วยเหลือชาวบ้านในการตั้งพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น เพื่อให้คนในท้องถิ่นได้รู้จักตนเอง โดยทรัพยากรทางวัฒนธรรมที่มีอยู่ในท้องถิ่นไม่จะเป็นโบราณวัตถุ กิจกรรม ประเพณี แม้กระทั่งอาคารสถานที่จัดพิพิธภัณฑ์ จะต้องมีความเชื่อมโยงกับเนื้อหาทั้งในด้านประวัติศาสตร์ทางวัฒนธรรม ประวัติศาสตร์สังคม และชีวิตวัฒนธรรมของผู้คนที่อยู่ตามชุมชนต่าง ๆ ในพื้นที่หรือท้องถิ่นเดียวกัน สิ่งกำหนดว่า จะนำโบราณวัตถุชนิดใดมาแสดง ทิศทางและหัวข้อในการแสดง และเป็นสิ่งที่แสดงลักษณะ

เฉพาะที่มักเรียกกันว่า “เอกลักษณ์ท้องถิ่น” (ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน). 2554)

ในกระแสยุคโลกาภิวัตน์ พหุวัฒนธรรมจะต้องมีการปรับตัวเพื่อให้เข้ากับยุคสมัยที่มีการแข่งขันกันสูง ทำให้ประชาชนส่วนใหญ่มองทุกอย่างเป็นมูลค่า จึงจำเป็นต้องพัฒนาพหุวัฒนธรรมท้องถิ่น เพื่อปรับตัวเข้าสู่ค่านิยมใหม่ ๆ ของคนในชุมชน ทำให้คนในชุมชนเห็นว่าพหุวัฒนธรรมท้องถิ่นมีคุณค่าและมูลค่า เพื่อเข้าสู่ระบบการจัดการอย่างยั่งยืน เป็นบ่อเกิดถึงความเจริญในชาติ ดังนั้นพหุวัฒนธรรมท้องถิ่นหลายแห่งที่เปิดมา และมีบางแห่งได้ปิดตัวลงไป เป็นเพราะไม่มีการปรับตัวเข้าสู่กระแสสังคมโลก ดังนั้นจำเป็นต้องมีระบบการบริหารจัดการใหม่เพื่อให้สอดคล้องกับยุคโลกาภิวัตน์

ดังนั้น การจัดการพหุวัฒนธรรมท้องถิ่นในยุคโลกาภิวัตน์ พหุวัฒนธรรมจะต้องตระหนกอยู่ตลอดเวลาถึงการเปลี่ยนแปลงของสังคม เทคโนโลยี ค่านิยม แต่จะต้องไม่ลืมรากฐานของวัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น ภูมิปัญญาความสามารถของคนในชุมชน และทรัพยากรที่มีอยู่ นำสิ่งเหล่านี้มาบูรณาการ ประยุกต์ใช้กับการจัดการพหุวัฒนธรรมท้องถิ่นให้เกิดประสิทธิภาพ และความสำเร็จในการจัดการพหุวัฒนธรรม เพื่อให้พหุวัฒนธรรมท้องถิ่นสามารถดำเนินงานในยุคโลกาภิวัตน์ ดังนี้

1. การบริหารจัดการพหุวัฒนธรรมด้านทรัพยากรมนุษย์

พหุวัฒนธรรมท้องถิ่นควรมีการจัดการ เพื่อให้เกิดความยั่งยืน จะต้องมาจากการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน หน่วยงานอื่น ๆ และผู้ที่เกี่ยวข้องทั้งภายนอก และภายในพื้นที่ ให้เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการพหุวัฒนธรรมโดยใช้หลักการ บวร คือ บ้าน วัด โรงเรียน ซึ่งเป็นรูปแบบที่สอดคล้องกับการพัฒนาเข้าสู่ยุคโลกาภิวัตน์ ให้ทุกคนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ใช้ความรู้ความสามารถที่มีอยู่ในการดำเนินงานด้านพหุวัฒนธรรม เพื่อการบริหารจัดการเป็นแบบประชาธิปไตย ทุกคนได้ออกความคิดเห็น ได้เสนอความต้องการของแต่ละกลุ่มคน เพื่อเป็นแนวทางในการดำเนินงานของพหุวัฒนธรรมท้องถิ่น ให้เป็นพหุวัฒนธรรมเพื่อชุมชน

ยุคโลกาภิวัตน์เป็นยุคที่มีความเจริญทางด้านเทคโนโลยี พหุวัฒนธรรมท้องถิ่นควรนำเทคโนโลยีมาใช้ในการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ของทางพหุวัฒนธรรม โดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นมาบูรณาการกับเทคโนโลยี ให้เกิดการพัฒนา และตอบสนองความต้องการของคนในชุมชน ดังนั้นพหุวัฒนธรรมท้องถิ่นจะต้องเรียนรู้วิทยาการสมัยใหม่ และเรียนรู้เทคโนโลยี เพื่อนำมาพัฒนาพหุวัฒนธรรม

ในการสรรหาผู้เข้าร่วมในการบริหารจัดการเราจะต้องมีผู้นำ ประธานกลุ่ม ตัวแทนในการประสานงาน ทั้งในนาม เช่น ผู้ใหญ่บ้าน กำนัน เป็นต้น และผู้ที่ประชาชนในชุมชนให้การยอมรับและนับถือศรัทธา เช่น ประธานกลุ่มที่จัดตั้งขึ้นในชุมชน กลุ่มผู้สูงอายุ กลุ่มแม่บ้าน กลุ่มเยาวชน รวมไปถึงปราชญ์ ภารยา ผู้ใหญ่บ้านที่ได้รับการนับถือจากคนในชุมชน พระสงฆ์ เป็นต้น

จัดตั้งกลุ่มในการดำเนินงานด้านพหุวัฒนธรรม โดยให้ผู้ที่เกี่ยวข้องช่วยกันเลือก เน้นความสมัครใจ และบางตำแหน่งงานอาจจะต้องคัดเลือกจากความรู้ ความสามารถในงานนั้น ๆ แต่ทางพหุวัฒนธรรมจะต้องมีการเพิ่มศักยภาพในงาน โดยให้คณะทำงานเข้ารับการอบรม เรียนรู้วิธีการทำงาน และส่งเสริมการพัฒนาในตำแหน่งงานนั้น ๆ ให้เข้ากับยุคสมัย และความต้องการของสังคม

2. การบริหารจัดการพหุวัฒนธรรมด้านองค์ความรู้

จากสภาพปัญหาของพหุวัฒนธรรมที่เกิดขึ้น ในเรื่ององค์ความรู้ของโบราณวัตถุในพหุวัฒนธรรมสืบเนื่องมาจากข้อมูลของโบราณวัตถุในพหุวัฒนธรรมอาจจะยังขาดการค้นคว้าหาเรื่องราว ประวัติความเป็นมา ที่สามารถมาถ่ายทอดให้กับผู้ที่สนใจได้ ดังนั้นจึงจำเป็นต้องมีพหุวัฒนธรรมจะต้องมีการสืบค้นหาข้อมูลมาเล่าเรื่องราวต่าง ๆ โดยสอดแทรกความคิด ความเชื่อของสิ่งนั้น การเรียกชื่อโบราณวัตถุในพหุวัฒนธรรมเป็นภาษาพื้นบ้าน แม้กระทั่งชื่อที่ชาวบ้านนิยมเรียกของสิ่งนั้น เพื่อให้พหุวัฒนธรรมมีจุดดึงดูดในการเข้าชม และยังเป็นการให้เกียรติแก่คนในท้องถิ่น

สายนต์ ไพธัญญ์ (2558) กล่าวถึงการจัดการภูมิปัญญาความรู้ในระบบพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นเริ่มต้นที่การแก้ปัญหาเรื่องความไม่รู้ของท้องถิ่นนั้น ๆ โดยใช้กระบวนการศึกษาวิจัย และกระบวนการเรียนรู้เพื่อค้นหาคำตอบ เป็นกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมของคนในชุมชน และผู้สนใจนอกชุมชน ในการศึกษาชุมชนแบบมีส่วนร่วมและการศึกษาวิจัยตนเองของชุมชน อาจจะเรียกว่าเป็น กระบวนการทบทวนความทรงจำร่วมของชุมชน หรือเป็นการขุดค้นหาอดีต (digging up the pasts) เป็นการค้นหาความหมาย และการระบุคุณค่าความสำคัญของทรัพยากรวัฒนธรรมที่เป็นโบราณวัตถุ ซึ่งเป็นกระบวนการส่งเสริมให้คนในท้องถิ่นได้ทบทวนภูมิปัญญาความรู้ที่เคยทำให้ชุมชนพึ่งตนเอง ช่วยให้คนที่เคยรู้เคยทำได้ตามภูมิปัญญาความรู้นั้นเกิดความมั่นใจว่าสิ่งที่เคยรู้เคยทำนั้นยังมีคุณค่าและยังใช้ประโยชน์ได้ เป็นการบอกกล่าวต่อคนรุ่นใหม่ที่มิเคยรู้ ไม่เคยตระหนักในคุณค่าของภูมิปัญญาความรู้นั้นให้ได้รู้ ได้เข้าใจและเห็นคุณค่ามากขึ้น ซึ่งเป็นกระบวนการปลูกจิตสำนึกให้เห็นคุณค่าภายในท้องถิ่นควบคู่ไปกับการสร้างความเข้าใจต่อระบบคุณค่าภายนอกท่ามกลางกระแสโลกาภิวัตน์ และยังเป็นการสร้างคามยอมรับในภูมิปัญญาความรู้และส่งเสริมให้มีการยอมรับในตัวชาวบ้านที่มีภูมิปัญญาความรู้ เป็นกระบวนการสร้างความมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนผ่านการทำพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น

นอกจากนี้ในการนำเสนอข้อมูลของเนื้อหาพิพิธภัณฑ์จำเป็นจะต้องหากิจกรรมเข้ามาสอดแทรกการนำเสนอข้อมูลเนื้อหา ทำให้โบราณวัตถุที่จัดแสดงอยู่ในพิพิธภัณฑ์มีความน่าสนใจมากขึ้น ทำให้ผู้เข้าชมพิพิธภัณฑ์เกิดการมีส่วนร่วมในการเข้าชม และคนที่อยู่ในท้องถิ่นได้เป็นส่วนหนึ่งในกิจกรรม หรือการดำเนินงานของพิพิธภัณฑ์ เช่น พิพิธภัณฑ์จันเสน ตั้งอยู่ในวัดจันเสน จังหวัดนครสวรรค์ ให้นักเรียนได้เข้ามาเป็นส่วนหนึ่งในการนำชมพิพิธภัณฑ์ โดยมีการจัดอบรม ยุวมัคคุเทศก์ เพื่อให้นักเรียนมีทักษะการนำชมในพิพิธภัณฑ์ เป็นการสร้างความภาคภูมิใจ และยังสามารถรายได้ให้นักเรียนที่นำชมอีกด้วย

3. การนำเทคโนโลยีมาประยุกต์ใช้กับทรัพยากรวัฒนธรรมของท้องถิ่น

ทรัพยากรวัฒนธรรมที่มีในท้องถิ่นนำมาบูรณาการกับเทคโนโลยี เพื่อใช้พัฒนาในด้านการดำเนินงานของพิพิธภัณฑ์ ให้ตอบสนองความต้องการของคนในยุคโลกาภิวัตน์ เช่น การนำเทคโนโลยีในด้านประชาสัมพันธ์กิจกรรมต่าง ๆ ของพิพิธภัณฑ์ การนำเทคโนโลยีมาพัฒนาให้เป็นพิพิธภัณฑ์ออนไลน์ การนำพิพิธภัณฑ์มาใช้ในการบริหารดำเนินงานต่าง ๆ ของพิพิธภัณฑ์

4. การทำให้พิพิธภัณฑ์สร้างมูลค่าเพิ่มด้านเศรษฐกิจให้คนในท้องถิ่น

การสร้างรายได้ให้คนในท้องถิ่นจะช่วยกระตุ้นให้เห็นถึงคุณค่าของพิพิธภัณฑ์ การอนุรักษ์จะต้องควบคู่ไปกับการพัฒนา จะทำให้พิพิธภัณฑ์มีทั้งคุณค่าและมูลค่า รวมทั้งในการดำเนินงานอนุรักษ์ ดูแลพิพิธภัณฑ์ จำเป็นที่จะต้องมีการใช้จ่าย ดังนั้นพิพิธภัณฑ์จะต้องมีการสร้างรายได้ให้ทั้งพิพิธภัณฑ์เองและคนในท้องถิ่น เช่น จัดทำของที่ระลึกเพื่อจำหน่ายให้แก่ผู้ที่มาชม การให้คนในท้องถิ่นเป็นมัคคุเทศก์นำชมพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น ร้านค้ามีรายได้เพิ่มจากนักท่องเที่ยวที่เดินทางมาชมพิพิธภัณฑ์

5. การพัฒนาบุคลากรให้ก้าวหน้าทันเทคโนโลยีและสภาพสังคม

การฝึกอบรมบุคลากรที่เข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงานของพิพิธภัณฑ์ รวมทั้งคนในท้องถิ่นให้มีความรู้ด้านเทคโนโลยี การสื่อสาร สารสนเทศ และแนวโน้มในการดำเนินงานด้านพิพิธภัณฑ์ การนำเทคโนโลยีมาประยุกต์ใช้กับสิ่งของที่จัดแสดงในพิพิธภัณฑ์ เช่น การจัดฝึกอบรมให้ความรู้การอนุรักษ์โบราณวัตถุในพิพิธภัณฑ์ การจัดกิจกรรมการใช้เทคโนโลยีในการทำงานด้านพิพิธภัณฑ์ อบรมการดูแลและพัฒนาเว็บไซต์ของพิพิธภัณฑ์

ดังนั้น การจัดการพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นต้องมีการพัฒนาตนเองอยู่เสมอ เพื่อให้สามารถดำเนินกิจการได้อย่างต่อเนื่องในยุคโลกาภิวัตน์ โดยการจัดการพิพิธภัณฑ์จะต้องดำเนินงานที่ให้คนในชุมชนเข้ามามี

ส่วนร่วมตั้งแต่การจัดตั้งพิพิธภัณฑ์ เจ้าหน้าที่ดำเนินงานในพิพิธภัณฑ์ คณะกรรมการของพิพิธภัณฑ์ การรับฟังความคิดเห็นของคนในชุมชน การกำหนดทิศทางของพิพิธภัณฑ์ การพัฒนาคนในชุมชนให้เข้าใจ เข้าถึงสังคมในปัจจุบัน การจัดการองค์ความรู้ในพิพิธภัณฑ์ให้ทันสมัย การนำเทคโนโลยีเข้ามาช่วยในการดำเนินงานต่าง ๆ และการคำนึงถึงการสร้างมูลค่าควบคู่กับคุณค่าของท้องถิ่น

บทสรุป

พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นกำลังประสบปัญหาในการดำเนินงาน มีพิพิธภัณฑ์หลายแห่งที่ไม่มีผู้คนเข้าชม ไม่มีงบประมาณในการดูแล ผู้คนในท้องถิ่นไม่ให้ความสำคัญ ทำให้บางพิพิธภัณฑ์ต้องปิดให้บริการชั่วคราว และบางพิพิธภัณฑ์ต้องยุติการให้บริการ สาเหตุมาจากยังไม่มีความพร้อมในการเปิดให้บริการ ยังขาดความรู้ในระบบของการจัดการพิพิธภัณฑ์ ความต้องการในการช่วยเหลือจากทางหน่วยงานภาครัฐ สถาบันการศึกษาที่มีความสามารถเข้ามาสนับสนุนในด้านต่าง ๆ รวมทั้งงบประมาณในการดูแลพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น นอกจากนี้การจัดการพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นในยุคกระแสโลกาภิวัตน์ ซึ่งเป็นยุคที่เทคโนโลยีเข้ามามีส่วนในการดำเนินชีวิต ถือว่าเป็นเครื่องมือที่สำคัญในการดำเนินงานต่าง ๆ เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพของพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น ดังนั้นจึงจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีการเปลี่ยนแปลงในการบริหารจัดการพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นในยุคโลกาภิวัตน์ สอดคล้องกับการใช้ทรัพยากรในท้องถิ่นให้เกิดประโยชน์มากที่สุด ทำให้พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นเป็นแหล่งเรียนรู้ที่สำคัญ และยังสามารถสร้างรายได้ให้แก่คนในชุมชน อย่างไรก็ตามการจัดการพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นในสมัยใหม่ต้องเป็นไปตามความต้องการของสังคม โดยอยู่บนพื้นฐานการพึ่งพาตนเอง เพื่อให้พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นสามารถดำเนินงานได้อย่างต่อเนื่อง ในการบริหารจัดการพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นที่จะต้องพึ่งตนเอง ใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ในท้องถิ่นให้เกิดประโยชน์มากที่สุด และจะต้องมีการพัฒนาให้ทันสมัย และสอดคล้องกับความต้องการของชุมชนและผู้สนใจ เน้นให้เป็นระบบการจัดการอย่างยั่งยืน และมีการพัฒนาทั้งในด้านของบุคลากร กิจกรรมที่จะสามารถดึงดูดให้ผู้สนใจเข้าร่วม การพัฒนาด้านการองค์ความรู้ในพิพิธภัณฑ์ การดำเนินจัดนิทรรศการเคลื่อนที่เพื่อให้ชุมชนสามารถเข้าถึงพิพิธภัณฑ์ได้โดยง่าย จะทำให้พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นสามารถอยู่รอดในยุคกระแสโลกาภิวัตน์ และเป็นพิพิธภัณฑ์ที่มีการเปลี่ยนแปลงตนเองตามสภาพสังคม แต่ยังยึดหลักของการเล่าเรื่องราวของชุมชน ตามบริบทของประวัติศาสตร์ ชีวิต สังคม วัฒนธรรม และความเป็นอยู่ของคนในชุมชน และเมื่อนำมาดำเนินงานพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นแล้ว จะต้องติดตามและประเมินผลที่เกิดขึ้นกับพิพิธภัณฑ์และคนในชุมชน เพื่อนำปัญหาที่เกิดขึ้นมาดำเนินการแก้ไข และปรับปรุงต่อการบริหารจัดการ ดำเนินงานพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นต่อไป

บรรณานุกรม

- กฤษฎา ตัสม่า. (2557) **การจัดการพิพิธภัณฑ์วัดศรีสุพรรณ อ.แม่ใจ จ.พะเยา**. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. (สาขาการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรม) กรุงเทพมหานคร : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- กัญชพร ศรมณี. (มกราคม-เมษายน 2559) “การจัดการทรัพยากรมนุษย์ท่ามกลางกระแสโลกาภิวัตน์”
- วารสารปัญญาภิวัฒน์**. 8 (1) หน้า 277-279.
- นิคม มูสิกะคามะ, กุลพันธ์ธาดา จันทรโพธิ์ศรี และมณีนรัตน์ ท้วมเจริญ. (2521) **วิชาการพิพิธภัณฑ์**. กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช.
- ประภัสสร โพธิ์ศรีทอง. (2555) **ปัญหาของพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น**. [ออนไลน์] แหล่งที่มา : www.gotoknow.org/posts/398529 (9 กันยายน 2559)

- พิเนตร ดาวเรือง และคณะ. (มีนาคม-เมษายน 2557) “วิเคราะห์สถานภาพพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ” วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์มหาวิทยาลัยมหาสารคาม. 31 (2) หน้า 75-82.
- วลี เถลิงบัวตระกูล. (2552) เมื่อลมหายใจอ่อนแรง “พิพิธภัณฑ์จำทวี” กำลังหมดลม และเหลือ “วัฒนธรรมท้องถิ่น” ใดให้เรียนรู้. [ออนไลน์] แหล่งที่มา : http://www.matichon.co.th/news_detail.php?newsid=1237188360&grpid=01&catid=08 (8 พฤศจิกายน 2559)
- ศรีศักร วัลลิโภดม. (กรกฎาคม-กันยายน 2530) “พิพิธภัณฑ์กับการศึกษานอกระบบ” วารสารเมืองโบราณ. 13 (3) หน้า 34-36.
- _____. (2531) พิพิธภัณฑ์วัฒนธรรมพื้นบ้าน : ความจำเป็นที่ไม่มองข้าม. กรุงเทพมหานคร : อักษรสัมพันธ์.
- ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน). (2540) “พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นในประเทศไทย. ม.ป.ท.” ใน เอกสารประกอบการสัมมนาทางวิชาการเรื่องพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นในประเทศไทย. กรุงเทพมหานคร : ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน)
- _____. (2554) การก่อตัวของพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นไทยในบริบทของนโยบายรัฐ. [ออนไลน์] แหล่งที่มา : www.sac.or.th/databases/museumdatabase/article_inside.php?id=1268 (09 กันยายน 2559)
- _____. (2559) ฐานข้อมูลพิพิธภัณฑ์ในประเทศไทย. [ออนไลน์] แหล่งที่มา : www.sac.or.th/databases/museumdatabase/ (07 กันยายน 2559)
- สมลักษณ์ เจริญพจน์ และคณะ. (2547) คู่มือพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น. กรุงเทพมหานคร : กราฟิคพอร์แมท (ไทยแลนด์).
- สายนต์ ไพธัญจิตร. (2547) การฟื้นฟูพลังชุมชนด้วยการจัดการทรัพยากรทางโบราณคดีและพิพิธภัณฑ์. กรุงเทพฯ : โครงการส่งเสริมการเรียนรู้เพื่อชุมชนเป็นสุข.
- _____. (2553) พิพิธภัณฑ์บริบาล (MUSEOPEN). กรุงเทพมหานคร : ศูนย์ศึกษาพัฒนาโบราณคดีชุมชน (ARCHAEOPEN).
- _____. (2558) การฟื้นฟูพลังชุมชนด้วยการจัดการทรัพยากรทางโบราณคดีและพิพิธภัณฑ์ : แนวคิดวิธีการ และประสบการณ์จากจังหวัดน่าน. กรุงเทพมหานคร : โครงการเสริมสร้างการเรียนรู้เพื่อชุมชนเป็นสุข (สรส.). สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) และ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการเสริมสร้างสุขภาพ (สสส.).
- _____. (2558) พิพิธภัณฑ์บริบาลกับการจัดการมรดกวัฒนธรรมชุมชนท้องถิ่นอย่างยั่งยืน. [ออนไลน์] แหล่งที่มา : <http://asi.aru.ac.th/?p=1357> (09 กันยายน 2559)
- สุกัญญา คล้านกระแสน. (2544) เอกสารรายงานเรื่องพิพิธภัณฑ์วัดกับการพัฒนาชุมชน. ม.ป.ท.
- สุวรรณา ทศธร. (2545) แนวโน้มการพัฒนาเทคนิคการจัดแสดงในพิพิธภัณฑ์สถานในทศวรรษหน้า. วิทยานิพนธ์ ศษ.ม. (สาขาเทคโนโลยีการศึกษา) กรุงเทพมหานคร : บัณฑิตวิทยาลัยมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.